

Ahmet Baytursinov'un Eserlerinde Uyanma Kavramı

Yener Unal

Doctorate Student, International Burch University

Sarajevo / Bosnia and Herzegovina

yener.unal@stu.ibu.edu.ba

Prof. Dr. Cemal Özdemir

Suleyman Demirel University,

Kaskelen / Kazakhstan, cemal.ozdemir@sdu.edu.kz

<https://orcid.org/0000-0002-1166-3083>

Özet

Ahmet Baytursinov 20. yüzyılın başlarında Kazak alimleri arasında öne çıkmış en önemli şair yazarlardan biridir. Kazak halkının esaretten kurtularak bağımsız olmasını, kültür ve medeniyette çağdaş ülkeler arasında yerini almasını hedefleyen bağımsızlık düşüncesinin öncülerindendir. Hedeflerine ulaşmak için birinci şartın eğitim olduğunu görmüş ve hayatının önemli bir bölümünü eğitimciliğe adanmıştır. Aynı zamanda Kazak folklor ürünlerini derleyip, yayınlarak kültürün canlı tutulması ve gelecek kuşaklara aktarılmasına çaba harcamıştır. Kazak dili ve edebiyatı çalışmalarına öncülük etmiştir. Özellikle "Kırk Mısal" ve "Masa" eserlerinin 20. yüzyılın başlarında bağımsızlık edebiyatının gelişme tarihine ışık tutmuş, dönüm noktası olmuştur. Böylece Baytursinov Kazak edebiyatında gerçek anlamda ulusal özgürlükçü şiirin temellerini atmıştır. Kazak şiirini özgürlük için mücadele veren şiir örneği haline getirmiştir. Bu çalışma Ahmet Baytursinov'un eserlerindeki bağımsızlık, uyanma kavramı gibi temaları tesbit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu amaca ulaşmak için de bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada veri toplamak amacıyla da nitel araştırma motiflerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen veriler de “Kırk Mısal” ve “Masa” eserleri çerçevesinde verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Ahmet Baytursinov, Kazak, Kırk Mısal, Masa (Sivri Sinek) Şiirleri, Uyanma kavramı, Özgürlük.

The Concept of Awakening in the Works of Ahmet Baitursinov

Abstract

Ahmet Baytursinov is one of the most important poet writers who came to the fore among Kazakh scholars at the beginning of the 20th century. He is one of the pioneers of the idea of independence, which aims the Kazakh people to be independent by getting rid of captivity and to take their place among the modern countries in culture and civilization. He saw that the first condition for reaching his goal was education and he devoted an important part of his life to education. At the same time, he made an effort to keep the culture alive and transfer it to future generations by compiling and publishing Kazakh folklore products. He pioneered Kazakh language and literature studies. Especially the works of " Kirk Misal " and " Masa" shed light on the development history of the independence literature at the beginning of the 20th century and became a turning point. Thus, Baytursinov laid the foundations of national libertarian poetry in Kazakh literature. Kazakh poetry has become an example of poetry fighting for freedom. This study has been done on the themes such as the concept of independence and awakening in Ahmet Baytursinov's works. At the same time, as the qualitative research method is used; In order to collect data in the research, the document analysis method from the qualitative research motifs was used. The data obtained are given within the framework of the works " Kirk Misal " and " Masa".

Key words: Akhmet Baitursinov, Kazakh, Kirk Misal, Masa (Syre fly) Poems, The Concept of Awakening, Freedom.

GİRİŞ

20. yüzyılın başlarındaki siyasal ve toplumsal hareketin gelişmeye ve genişlemeye başlamasının temel nedeni, kamusal yaşam alanında yeni figürlerin doğması ve ulusal bilincin yeni bir alana yönelmesiydi. Onların en öne çıkanı, ruhani lider, baş öğretmen olan Ahmet Baytursinov'du. O yirminci yüzyılın başlarında Kazak söz sanatında milli duygu düşünceden beslenen yeni bir ulusal

kurtuluş tarzının temellerini attı ve özgürlüğe giden bir yol açtı. Onun bu mücadelede milleti şuurlandıran ve gönülleri uyandıran en etkileyici silahı, her Kazak okurunun içini aydınlatan tutkulu şiirler ve keskin, düşündürücü yazılarıdır. Ahmet Baytursinov, yaptığı çalışmaların her alanında zengin bir miras bırakmış, halk arasında ve Kazak tarihinde yerini almış tanınmış bir şahsiyettir. Gazeteci, akademisyen, eğitimci, çeviriden özgün bir eser meydana getiren tercüman, özgürleştirici düşünceyi şiirlerine taşıyan şair, eski sözlerin kaydedildiği sözlü edebiyat örnekleri toplayıcısı, söz sanatının mantığını keşfeden bir edebiyat bilginidir.

Şiir, Ahmet Baytursinov'un eserlerinin en değerli dallarından biridir. Bu, esasen çağın gereklerinden kaynaklanan yenilikçi bir arayışın sonucudur. Genel olarak, 20. yüzyılın başlarına kadar olan dönemde Kazak edebiyatı, yalnızca yazılı edebiyatta olmasa da, ağırlıklı olarak şiirsel eserlerle ifade edilirdi. Bunun nedeni muhtemelen şiirin okuyan ve dinleyenini içini ısıtan niteliği, düşünce çabukluğu ve düzenli olmasıdır. Ülkenin özgürlüğü için mücadele eden, eğitimin "aydınlık günler" savunucusu Ahmet Baytursinov, ilk eserinde bu yaklaşımı seçti. Ancak dikkat edilmesi gereken bir mesele var ki, araştırma becerisi gerektiren bir konu da Baytursinov'un yolu diğerlerinden farklı olmasıdır. Bu, tamamen çevirilerden oluşan ilk derlemesidir. Ünlü Rus Masal yazarı I.A. Krilov'un eserlerini yakından takip eden şair, birçok eserinde edebî ihtiyacını bulmuş ve çevirilerini 1909 yılında St. Petersburg'da "Kırk Mısal" (Kırk Masal) adıyla yayımlamıştır. Baytursinov'un yaptığı çalışmalar her defasında Krilov'un masallarına dönüyordu. Bu, 1911'de Orynbor'da yayınlanan "Masa" (Sivri Sinek) eserinde Krilov tarafından çevrilen üç örneğin dahil edilmesiyle kanıtlanmaktadır.

Baytursinov'un o dönemde önüne koyduğu hedefleri vardı. Öncelikle, henüz karanlığın derin uykusunda olan insanları düşünmeye ve eğitim için çabalamaya teşvik etmek, geri kalmışlığın sebebini ortaya çıkarmak ve bunun ana sonuçlarını göstermekti. Kazak halkının yaşam tarzına uygun, daha sanatsal ve ilham kaynağı olabilecek masalları seçmişti. Sadece ezberci zihniyet veya kuru hitapla değil, ilham verici, düşünceyi uyandıran ince ve net ibretlik mısralarla halkını etkilemeyi amaçlamıştır. Bu nedenle masallarda metnin tamamının korunmasına değil, onun şiirsel gücüne, şiirsel etkisine odaklanmıştır.

Ahmet Baytursinov'un belirlediği diğer bir hedef ise insanları özgürlük yolunda aydınlatmak, onları özgürlük için çabalamaya ve sosyal meseleleri öğrenmeye teşvik etmektir. "Kırk Mısalın" bu mecazi anlamı, çağdaşları tarafından iyi anlaşılıyordu. Muhtar Avezov "Kırk Mısal", "Kazak halkının ilk duyduğu devrimci ruhun sözüdür" diyor. (Avezov, 1923).

Araştırmanın verilerini toplamak ve araştırmayı geliştirmek amacıyla şu sorular üzerinde durulmuştur:

- a. Ahmet Baytursinov'un edebiyat anlayışı nedir?
- b. Ahmet Baytursinov eserlerinde bağımsızlık, uyanma kavramlarını nasıl ele almıştır?
- c. "Kırk Mısal" (Kırk Masal) ve "Masa" (Sivri Sinek) eserleri örnek olarak ele alındığında hangi kavrama hangi cümlelerle yaklaşılmıştır?

YÖNTEM

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada verilerin detaylı bir şekilde incelendiği, verilerin arasındaki ilişkileri belirlemeyi hedefleyen nitel araştırma yöntemi kullanıldığı gibi; araştırmada veri toplamak amacıyla nitel araştırma motiflerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi yöntemi, elde edilen materyallerin incelendiği nitel araştırmanın desenlerinden birisidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Nitel araştırmanın amacı bireylerin kendi toplumsal dünyaların nasıl oluşturmakta olduğunu anlamak ve içinde yaşadıkları toplumsal dünyayı nasıl algıladıklarını yorumlamaya çalışmaktır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu çalışmada, olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden, Yargısal (Amaçlı) örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Yargısal (Amaçlı) örneklemede, örnekleme oluşturan birimler araştırmacının, araştırma problemine cevap bulacağına inandığı kişilerden oluşmaktadır. Bu örneklemenin temeli, araştırmanın amaçları doğrultusunda evrenin temsili bir örneği yerine, amaçlı olarak bir yada birkaç alt kesimini örnek almaktır. Bir başka deyişle örnekleme girecek birimlerin araştırmacının düşünce ve deneyimlerine dayalı olarak seçilmesi yani evrenin, sorununa en uygun bir kesimini gözlem konusu yapmaktır (Sencer, 1989). Nitel araştırmaların yürütülmesinde araştırmacılar açısından en fazla öneme sahip süreçlerden birisi olan örnekleme seçimi süreci; bütün bilimsel araştırmalar için varlığı bir zorunluluktur. Araştırmalarda evrenin kesin sınırlarıyla belirlenmiş olması, araştırmacıya ait tüm sorunları çözmektedir. Genelde

evren, bir araştırmacının ulaşabileceğinden daha büyük bir alandır. Bu yüzden söz konusu sorunların çözümü adına araştırmacılar, örneklemin seçimine başvururlar. Araştırmacılar tarafından örneklem alınmasındaki asıl gaye, pek çok sayıda ve ulaşılması çok zor bireyleri, olayları ve olguları içinde barındıran evrenin, belirlenmiş birtakım yöntemlerle, evrende yer alan kişi ya da durumları temsil edeceği düşünülen ve ulaşılması daha kolay olan, temsili bir alana indirgenmesi olarak açıklanabilir. Bu şekilde, araştırmaya ait tüm evreni incelemek yerine, evreni temsil edecek bir güce sahip olan, belirli sayıda kişiler, olay ya da olgu araştırması alanına dâhil edilerek, sorunların çözümü adına pratik bir yol bulunarak; üzerinde çalışılabilecek bir büyüklüğe indirgenmiş olmaktadır (Şimşek, 2009). Çalışmanın evrenini Ahmet Baytursinov'un eserlerindeki temalar oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Baytursinov'un çeviri ve şiirleri üzerine yapmış yazılı kaynaklar oluşturmaktadır.

Verileri Toplama Araçları ve Verilerin Analizi

Nitel araştırmalara uygun olarak desenlenen araştırmalarda amaca hizmet eden nitel veri toplama yöntemlerinden sıklıkla kullanılanları gözlem, görüşme ve doküman analizidir. Bu çalışmaya temel olan kaynaklar Kazakçadır. Bu konu ile ilgili kaynaklar okunmuş, çalışmada kullanılacak bölümler tespit edilerek Türkiye Türkçesi'ne çevrilmiştir.

Resmi ya da özel kayıtların toplanması, sistematik olarak incelenmesi ve değerlendirilmesinde kullanılan doküman analizi ile ilgili bu bölüm Yıldırım ve Şimşek (2005)'ten yararlanarak hazırlanmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Seçilen araştırma problemi hangi dokümanların veri kaynağı olarak kullanılabilmesini belirlemede önemlidir.

Çalışmada belirtilen problemlerin çözülmesine yönelik veri toplama aracı olarak doküman toplama etkinlikleri yapılmıştır. Araştırma için gerekli verilerin toplanabilmesi adına ilgili Kazakça, Türkçe ve Rusça kaynak taraması yapılmış; bu kaynaklardan çalışmaya katkı sağlayabilecek kısımlar alınmıştır. Kazakça ve Rusça'dan alınan verilerde Kiril alfabesinden Latin alfabesine çeviriler yapılmış; sonra da bu çeviriler Türkçeye tercüme edilmiştir. Çalışmada, araştırmayla ilgili yazılmış kitapların taraması yapılmış; özellikle Kazakça eserlerden de istifade edilmiştir. Veri ayıklama sürecinde, etkinlikler yardımıyla elde edilen dokümanların bir bölümü çalışmanın dışında kalmıştır.

BULGU ve YORUMLAR

a. "Kırk Mısal" (Kırk masal) eseri

Kazak halkının kırk sayısına önem vermesi ve Baytursinov'un masallar içinden sadece kırk tanesini seçmesi manidardır. Kazak folklorunda: "Kırıkın biri kıldır; kırık kün şilde; otız kün oyun kırık kün toyı; kır artılmas; kırık san Kırım jurtı; kırık ruv, kırık pışak" gibi sık karşılaştığımız "Kırk" sözü Baytursinov'un kitabındaki "Kırk"la ilgilidir (Omarbekulı, 1999). Buradaki "Kırk" sayıyı değil, bolluk, bereket ve kutsallığı simgelemektedir.

"Kırk Mısal" eserini konu itibariyle iki büyük gruba ayırmak mümkündür. İlki eğitim, insanlık, çalışkanlık ve ülkenin birliğine teşvik etme çağrısına dayanırken bir sonraki ise vatanını koruma, ülkenin özgürlüğü, özgürlük mücadelesi çağrısıdır.

Ülkenin bağımsızlığına hasret duyan ve bunun yollarını arayan Ahmet Baytursinov için Krilov'un örneklerini çevirmek vazgeçilmez bir yoldu. Sömürge politikasının zorbalığını hisseden ve krallık yöneticilerinin acımasızlıklarını görerek sessiz kalmak istemeyen Baytursinov, özünde topladığı acı gerçeği ortaya çıkarmak için Krilov'dan aldığı "Kırk Mısala" döndü.

Ahmet Baytursinov, Krilov'u tercüme etmeyi amaçlamadı sadece temasını ve özünü aldı, onu Kazak yaşamıyla yakından ilişkilendirerek kendi tarzında özgürce şiirler söylemeye ve düşüncelerini ifade etmeye çalıştı. Özellikle Kazak yaşamıyla ilgili sancılı meseleler söz konusu olduğunda kendi çizgisini izlediğini, ana çizgiyi geliştirip modernleştirdiğini, dönemin şartlarına göre masallardaki keskinliği artırmayı hedeflediğini çevirilerinden anlamak zor değil.

Bu açıdan bakıldığında "Kırk Mısal" kitabındaki çevirilerin "Kuğu, Turna ve Yengeç" masallarıyla başlaması Baytursinov'un belli bir amacı olduğunu gösteriyor. Bu masallarla, o dönemde Kazak yaşamının öne çıkan sorunlarından biri olan birliğin olmamasını ciddi bir sorun olarak gündeme getiriyor.

Krilov, iş gücünün hareketsizliğini sadece eylemlerle göstererek ifade eder, Baytursinov ise "beraber yapıldığında her şey düzgündür" diyerek okuyucunun dikkatini neden sonuç ilişkisine çekmeye çalışır. Şiirin son dörtlüğünde vardığı sonuç manidardır ve kendi bakış açısını okuyucuya aktarır:

Jigitter munan gibrat almay bolmas,

Gençler bundan ibret almamak olmaz.

Aveli birlik kerek bolsan joldas.

Birinin ayıtkanına birin könbey,

İstegen intumaksız isin onbas.

Önce birlik gerektir yoldaş isen.

Birinin söylediğine biri inanmasa,

İşbirliği yapmadan hiçbir şey olmaz.

(Baytursinov,1922) diyerek dayanışma bayrağı altında ülkeyi birliğe çağırır. Ana fikir bu son dördlükten netleşiyor.

“Kırk Mısal” örneklerinin çoğu insanlardaki dar görüşlülük, açgözlü ve kıskançlık sorunlarını ele almıştır. Bunları dikkatle okuduğumuz zaman, halkını kötü niteliklerden kurtarma hayali, hedefi olan bir vatansverin heyecanını ve bitmeyen çabasını net bir şekilde hissedebiliriz. Bu tür örnekler arasında "Yoldan Geçenler ve Köpekler", "Maymun", "Bölüşme", "Ağaç", "Öküz ve Kurbağa" vardır. "Yoldan Geçenler ve Köpekler" masalında, insanların sözlerine ve eylemlerine üzülmemeyi, ilerlemeyi konu ediyor. Baytursinov bu örneği orijinalinden sapmadan çevirmiştir. "İki Fıçı" masalı ise büyük bir sosyal gerçeklik içeriyor. Şair burada bozkırda at sırtında slogan atan vatan evlatlarının çoğunun boşlukta olduğuna, kuru slogancılığın eğitimsiz bir zihniyetten kaynaklandığına dikkat çeker. Mollaların ise işe yaramaz, faydasız oldukları gösterilmeye çalışıldığına altını çizer ve şu dördlülle meseleyi özetler.

Baykamas onı eşkim jakındaspay,

İstec bop, oy sanasıp, akıldaspay,

Böşkede ne zat barın bilemiz be,

Kakpagın ya bir jerin tesip aşpay.

Farkına varmaz kimse ona yaklaşmadan,

Beraber çalışıp, fikirleşip, danışmadan,

Fıçının içinde ne olduğunu bilebilir miyiz,

Kapağını yada herhangi bir yerini delip açmadan.

(Baytursinov,1922)

Krilov'un masallarında, ahlaki değerler genellikle ayrı olarak belirtilmez. Baytursinov her masaldan sonra kendi düşüncelerini formüle ediyor ve dersler veriyor. Bu olguyu düşünürsek, Baytursinov'un masallarının iki bölümden oluştuğunu görebiliriz. İlkinde hikayenin yönü ve karakterlerin eylemleri anlatılırken, ikincisinde sonuç olarak ahlaki değerlere yer verilmesidir. Bu nedenle şairin her masala karşı tavrı, amacı netleşir. Bu bile Baytursinov'un masallarının birbirini tamamlayan ve birbirine bağlı iki parçadan oluştuğunu göstermektedir. Ünlü Lafontaine de bundan yanaydı. "Beden bir masal, ruh bir ahlaktır" yorumu bunun kanıtıdır.

Ahmet Baytursinov'un Krilov masallarından yaptığı çeviriler kendi özgün eseri olduğunu gösteren bir başka kanıtı, masalların Kazak yaşamına uyarlanmış ve bozkır hayatına uyumlu olmasıdır. Kazak yaşamına uygun olmayan düşünce ve isimler, yerini Kazaklara özgü imajlara bırakmıştır.

"Kurt ve Kedi" masalında, kişinin adı sadece Kazakça değil, o insanların karakterini ortaya çıkaracak, insani niteliklerini tanımlayacak şekilde alınmıştır. Krilov'un "Kurt ve Kedi" masalında, avcılar tarafından kovalanan bir kurt köye girer ve nereye saklanacağını bilmez kediden tavsiye ister ve ondan iyi bir insanın evini göstermesini rica eder. Köyde yaşanan olumsuz olaylardan sonra kimseye şans getirmeyen kurda, kedi kimse tarafından gizlenemeyeceği anlatılır. Son ders kedi tarafından verilir:

“İ pravi,- sam sibya vini:

Haklısın - kendini suçla:

Şto ty paseyala, to i jinyı”

Ne ekersen onu biçersin” (Krilov, 1988)

Ahmet Baytursinov, Krilov'un 30 satırlık masalını 46 satır yaparak özgürce çevirir. Kedi ile kurdun diyalogu ise geniş ve canlı bir dille anlatılır. Böylece masalın Kazak doğası daha da zenginleşir. Baytursinov'un masalında ise:

“Mısıkjan, bul jerdegi jurttar kanday?

"Kedican, buradaki insanlar nasıl?..."

Ayta gör kayıımdı er bar bolsa,

Söyleyiver yardım severinsanlar varsa,

Tasalap meni jaudan kutkarganday”.

Çeker sanki beni düşmandan kurtarırcasına”.

Bara goy, - Mısık ayttı Koyanközge,

"Hadi git," dedi kedi Koyangöz'e

Jigit kem er könildi onan özge.

Onun gibi yiğit az bulunur başka yerlerde!

Adamdı anau-mınau toktatarlık,

İnsanı şöyle vey böyle durdurabilecek.

Özinin ebi de bar söyler sözge”.

Kendisi hazır söylenecek her söze."

Onı koy, - Kaskır ayttı, ol jasırmas,

"Bırak onu",dedi kurt, o saklamaz,

Jep edim bir tuv koyın ötken kezde”.

Yemiştım bir kuzusunu geçen sonbaharda."

“Barıp kör olay bolsa, Kuramıska

"Git bak o zaman, Kuramıs'a

Adam jok jasıruga onan usta,

Adam tanımam onun üstüne saklayacak usata,

Şaması özi askan jaksı jigit,

Hüneri boyunu aşmış çok iyi bir adam.

Jalgız-ak tom kelte, kolı kısa”.

Yalnız çok fakir, giyecek elbisesi delik

Mısıkjan, onı da koy, özgesin ayt,

"Kedican, onu da bırak, başka birini söyle,

Jep edim bir lagın biltır kısta”.

Kuzusunu yemiştım geçen kısta ."

“İyesi anuv üydin Köpbergen bay,

"Sahibi şu evin Köpbergen bey,

Jaksılık, jamandıktı köp körgen bay,

İyiliği, kötülüğü çok gürmüş bey,

Konakjay, özi askan dauvletti adam,

Misafirperver, kendini aşmış devletli adam,

*Jatsan da auvırlamas birneşe ay".
Baruvga, kaskır ayttı, - jüreksinem,
Onun da kozıların jep em talay".
Bilmeymin silterimdi endi kayda
Brıp kör Kıysıkbasıka anauv sayda
Bolganımen, bası kıysık, öneri köp,
Er türlü tabıladı onan hayla
"Mısıkjan, onı da aytıp, avre bolma,
Jep edim bir buzauvın ötken ayda".*

*Rahatsız olmaz kalsan dabırkaç ay."
"Gitmeye, dedi kurt, gönüm elvermez,
Onun da kuzularını yemiştım hesapsız.
Bilmem şimdi hangi yöne gideyim!
Git gör Kıysıkbas'ı şu vadide!
Olduğuna bakma başı önde, kabiliyeti çok,
Her türlüşü vardır onda hayırlı güzel işlerin!
"Kedican, bunu da söyleme zahmetine girme,
Yemiştım bir buzağısını geçen ayda".*

(Baytursinov,1922)

Baytursinov'un masalları kendine özgü ulusal rengini göstermektedir. Baytursinov sadece karakterlerin isimlerini değiştirmekle kalmıyor, ona büyük bir anlam kazandırıyor ve kurdun tüm doğasını ortaya çıkarıyor. İyiyi ve kötüyü gösteren kurt, zengin fakir ayrımı gözetmeksizin zarar verir,kurt hakkında verilecek olan cezada şüphe yoktur.

Ahmet Baytursinov'un "Kırk mısalı" tamamen Kazak dilinin güzelliklerini taşımaktadır. O'nun masalları az sözle çok şey ifade eden, akıllarda iz bırakan akıcılığını gösteriyor. Şair, halkın dil birikiminin zenginliğiyle sanatsal anlatımlarını şiirlerinde yakalamış, millî şuura uygun tespitlerde bulunmuştur. Masalları yabancı kelimelerden etkilenmemiştir. Kazak edebiyatında sıkça görülen Arapça, Farsça ve Tatarca kelimelere çok az rastlanmaktadır. Baytursinov'un hayatındaki en büyük hedefi ana dilinin onurunu yükseltmek, en üst düzeye çıkarmaktır.

Baytursinov'un en önemli özelliği özgün eserler ortaya koyabilmesidir. Baytursinov, Krilov masallarındaki hikaye çizgisini Kazak halkının kaderindeki önemli konuları gündeme taşıyarak koordine eden ve orijinaline uyum sağlayarak, sanatsal fikirlere yenilikler ekleyerek tamamen Kazakça orijinal eserler meydana getirmiştir.

b. "Masa" (Sivri Sinek) Eseri

Milletin tembelliğine, sanat ve eğitime olan ilgisizliğine karşı mücadele eden Baytursinov, 20. yüzyılın başlarında milliyetçi-kurtuluş akımını başlatan Kazak edebiyatında çeviri yoluyla düşüncelerini netleştirmiş , iddialı ve devrimci şiirler yazmıştır. Böylece 1911 yılında Kazak edebiyatında yenibir akımın başlangıcı gibi olan "Masa" (Sivri Sinek) eseri meydan gelmiştir . Bu

eser Baytursinov'un şairliğini geniş ölçüde ortaya koyan ve onu döneminin Kazak şairleri arasında ön plana çıkaran bir eser olmuştur. Ahmet Baytursinov'un şiirleri, kurtuluş ruhuyla karakterize edilir. Bir şair olarak mücadele ruhunu Kazak şiirine taşımış ve özgürlük şarkısının en iyi örneğini oluşturmuştur. Rımgali Nurgali'ye göre, "ana orijinaline uyum sağlayarak, sanatsal fikirlere fikirler katarak, olayları resmederek, fikirler ekleyerek" (Nurgali, 2002) tamamen Kazakça orijinal bir eser oluşturdu. Ünlü Kazak edebiyatçısı Serik Kirabayev, Baytursinov'un şairliği ve çevirmenliği hakkında: "Baytursinov'un şairliği 1909 yılında Petersburg'da basılan "Kırık Mısal" ile başlamıştır. Baytursinov çeviri esnasında Rus yazarının seviyesinde kalmamış, eserleri Kazak yaşayışına uygun olarak düzenlemiş ve hayatın adaletsiz taraflarını göstermiştir" (Kirabayev, 1995) demiştir. Şiirlerindeki ulusal kurtuluş ruhu, Kazak halkının hafızasında silinmez bir miras olarak günümüze kadar gelmiştir.

Şair şiirlerini doğrudan sadece yeni birşeyler ortaya koymak ya da şair olarak ünvan kazanmak istediği için yazmamıştır. "On parmağında on maharet" olan Baytursinov gibi bir insanın haysiyeti, onun gizli karakterini ortaya koyan şiir sanatı, çağın gerçeklerinden doğan bir olgudur. Bunu şöyle ifade eder:

Men jazgan kenes,

Maktanış emes,

At şıgarmak akındık.

Molda jokta, moldalık,

Er batkanda, jorgalık.

Benim yazdıklarım tavsiye,

Gururlanmak değil

Nam yapmak şairlik adına.

Mollanın yokluğunda Mollalık,

Er yokluğunda dört nala koşmak.(Baytursinov,

1922).

Buradan da anlaşılacağı gibi şair, doğuştan gelen doğal yeteneğini hedefi olan siyasi mücadele ve eğitime adanmıştır. Böylece şiirleri her şeyden önce halkının özgürlüğü için bir mücadele aracı olacaktı. Daha önceki ve sonraki araştırmacılarşairinin bu özelliğini 1911'de Orynbor'da yayınlanan "Masa" eserinde benzersiz, özgürlükçü ruhunu ancak 1920'li yıllarda fark ederler.

Baytursinov şiirlerinde, Abay'ın öğretilerini devam ettirir. Sanatın ve eğitimin gerçek gücünü gören Baytursinov, itibar, şöhret, rütbe, kariyer ve zenginlik batağına düşmemeyi teşvik eder. Abay geleneğini sürdüren Ahmet Baytursinov, cehaleti ve eksiklikleri görmekle kalmaz, acı gerçekleri de ortaya çıkarır, test eder. Karanlığın bağrında uyuyan insanlara "Aç gözünü uyan" diye seslenir. Kazakların başına gelen cehalet ve bilgisizlik karanlığını aşmak için:

Adamdıkın dikanşısı kırga şıktım;

İnsanlığın çiftçisi kırlara çıktım;

Ahmet Baytursinov'un Eserlerinde Uyanma Kavramı

Kögi jok, kögali jok – korga şıktım.

Tukımın adaldıktın şaşım, ektim,

Könilin köterüvge kul halıktın.

Göğü yok, çimeni yok –kurtarmaya geldim.

Dürüstlük tohumlarını saçım, ektim,

Yüzünü güldürmeye esir insanımın.

(Baytursinov, 1922) dizelerinde yaşam idealini anlatır.

Ahmet Baytursinov'un şiirlerinin aydınlatıcı doğası, önceki şairlerden farklıdır. Şair, sanatı ve bilgiyi "saf haliyle" vermez. Bunu , insanların şuurunu uyandıran ve başkalarının zulmü altındaki hayatlarının sebep sonuçlarına bakmalarını sağlayan, özgürlük mücadelesinin parlak bir ışığı olarak görür . Özgürlük kavramı, daha önceki şiirlerde ana fikir gibi görünmese de, Baytursinov'un şiirlerinde ana tema, şiirin özü olan düşünce kılavuzu gibidir. Kazakların büyük şair yazarlarından Abay Kunanbayev ve İbray Altınşarin, yerel halkın yaşadıklarına üzüldü ve diğer gelişmiş uluslarla yan yana durmanın, " sessiz kalmanın ve sanatı yaymanın" düşüncesini taşıırken, Baytursinov bunu özgürlük mücadelesine bağlar. Kendisinden önceki şairlerden bir adım önde olması şiirlerinin ciddiyeti ve gücü de bundandır. Baytursinov'un "Arkadaşıma Mektup", "Derlemeler", "Anama Mektup", "Düşmana Düşen Canın Sözü", "Cevap Mektubundan" gibi şiirlerinin dinamik gücü bu eşsiz düşünce derinliğinde yatmaktadır.

Baytursinov'un şiirleri kuru ağıtlardan, anlamsız sloganlardan uzaktır. Her kelime yerini bulur ve ağırlık kazanır. Şair aynı zamanda insanın gerçek duygularını yansıtan şiirler söyler, Kazak toplumunun en önemli sorunlarını gündeme getirir ve özelden genele döner.

Ahmet Baytursinov'un çalışmalarındaki milli mücadele yönü, siyasi özgürlüğe kavuşma arzusu, baskılardan sömürge prangalarından kurtulma arzusu, Kazak halkının kendi kendini yönetmesi beklentisi içinde olmasındadır.

Kazakgım – elim,

Kaykayıp belin,

Sınıvga tur tayanıp,

Talavda malın,

Kamavda janın,

Aş közindi oyanıp.

Kazak'ım- halkım,

Bükülmüş belin,

Kırılmaya az kalmış,

Talan edilir olmuş malın,

Hapsolmuş ruhun,

Aç gözünü uyan.(Baytursinov, 1922).

Baytursinov'un "Derlemeler" şiiri, 1922'de "Masa" eserinin son sayısında bütünüyle yayınlandı. "Masa"eserinin son kıtası kısıtlamalardan dolayı izin vermediği için yayınlanmadı. Çünkü burada insanlara yönelik en büyük tehlikenin ne olduğu açıkça gösteriliyordu.

Ömrünü mücadeleye adanmış şair, sömürgeciliğin zincirlerini kıracağı günün hasretini çekiyor ve gelişini dört gözle bekliyordu:

<i>Kaşan janıp şamşırak,</i>	<i>Ne zaman yanar mum,</i>
<i>Sauvle berip jarkırap,</i>	<i>Işık verip parlar</i>
<i>Bolar jarık dört tarap?!</i>	<i>Aydınlık olur dört bir taraf?!</i>
<i>Kaşan magan izdegen,</i>	<i>Ne zamana kadar beni arayanlar</i>
<i>Külip jılı jüzbenen,</i>	<i>Gülümseyip güler yüzle,</i>
<i>Bolar serik bak karap.</i>	<i>Olur o zaman bahtım açık arkadaş.</i>

(Baytursinov, 1922).

Şair için gelecek kavramı ile özgürlük kavramı paralellik göstermektedir . Şairin lirik karakteri, sadece mutlu bir günü özleyen değil, aynı zamanda o günün bir an önce gelmesi için çabalayan kişidir.

Baytursinov'un eserlerinin diğer bir yönü de şiirlerinde kullandığı atasözleri ve deyimlerdir (Kaymaz, 2007). 1926 yılında Taşkent'te çıkardığı "Adebiyet Tanıtıkş" (Edebiyat Teorisi) adlı eserinde yazar: "Sözün körki makal, jüzdün körki sakal" *degen Kazakta makal bar. Makal men sakaldın mani kur körik boluv emes. Olardın birin sözge, birin jüzge körik kılıp tagıp otırgan adamın oyı men könili*" (Jamanbayeva, 2004) demiştir. Bu sözlerin Türkiye Türkçesindeki anlamı sudur: "Sözün güzelliği atasözü, yüzün güzelliği sakaldır" anlamında Kazak atasözü vardır. Atasözü ve sakalın anlamı sadece güzellikle ilgili değildir. Onların birisini söze, birisini de yüze yakıştıran insanın düşüncesi ve gönlüdür".

SONUÇ ve ÖNERİLER

Ahmet Baytursinov'un eserlerinin 20. yüzyılın başlarında Kazak edebiyatının gelişme tarihinde dönüm noktası olarak kalacağını söyleyebiliriz. Kazak edebiyatında gerçek anlamda ulusal özgürlükçü şiirin temellerini atar. Baytursinov'dan önceki şairler, halkın ızdırabını hissetseler de, yürekte ağrıtar yaksalar da kurtuluş yolunu söyleyemediler. Baytursinov da bunu sadece gören göze, hisseden kalbe ima etmekle kalmayıp, hedefine koyabilmişti. Serik Kirabaev bunun başlıca

nedenini "Baytursinov gibi vatanseverlerin, baskıcı yönetimin yeni bir kalkınma döneminin doğuşunu doğru görüp anladıkları ve bununla birlikte Kazak toplumunu seferber etmenin yollarını aramalarından" (Kirabaev,1991) diye biliyor.

Baytursinov Kazak şiirini özgürlük için mücadele veren şiir örneği haline getirir. Yani 20. yüzyılın başında Kazak halkının manevi lideri, sanat ve bilimin birçok dalına hakim olan, milli şuurunun uyanmasında büyük rol alan halkının özgürlüğü için verdiği mücadelede zulme karşı göğüs geren milletin öncüsü Ahmet Baytursinov'un mirasını bugünün düşünce düzeyinde değerlendirmelidir. Türkiye'de yeteri kadar tanınmayan Ahmet Baytursinov'un eserleriyle alakalı daha fazla çalışmalar, çevireler, doktora ve yüksek lisans tezleri yapılmalıdır. Bağımsızlık akımının öncülerinden olan Baytursinov'un Türk dünyasında daha çok bilinmesi ve fikirlerinden istifade edilmesi faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- AUVEZOV M. (1923). Ahmet'in ellinci yıl kutlamaları.
- BAYTURSINOV A. (1922). Kırk Mısal, 3.basılım, Kazan.
- BAYTURSINOV A. (1922). Masa, Kazan.
- JAMANBAYEVA K. (2004) "Söylev Söz Öneri", A. Baytursinulu ve Kazak Filolojisinin Meseleleri, Almatı, Arıs.
- KAYMAZ Z. (2007). "Ahmet Baytursinulu'nun Eserindeki Atasözleri Deyimler Üzerine", V Uluslararası Folklor Konferansı, Bakı.
- KİRABAYEV S. (1995). Adebietimizdin Aktandak Betteri, Almatı, Bilim.
- KİRABAYEV S. (1991). İlk Kazak devrimci-demokratlar, Leninist gençlik.
- KRİLOV I. A. (1988). Şiirler
- NURGALİ R. (2002). Kazak edebiyatının altın asrı: Araştırmalar, Astana.Kultegin.
- OMARBEKULI S. (1999). Mısal Janrının Biregey Ülgisi, Ultık Ruhtın Ulı Tini, Almatı, Gılım.
- SENCER M. (1989). Toplum Bilimleri'nde Yöntem. İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım
- YILDIRIM A. ve ŞİMŞEK, H. (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara, Seçkin Yayıncılık.